

THÔNG TIN

LỊCH SỬ QUAN HỆ CANADA - AUSTRALIA

Mối quan hệ giữa Canada và Australia bắt nguồn từ lịch sử của hai quốc gia này. Trong quá khứ, Canada và Australia cùng là thuộc địa của Đế chế Anh. Luật pháp, cấu trúc chính trị và truyền thống của hai nước có khá nhiều điểm chung và được xây dựng theo những cách tương tự. Ngoài ra còn phải kể đến rất nhiều những nhân vật nổi tiếng của cả hai dân tộc như James Cook, Sir John Franklin và George Arthur.

Những tù nhân Canada tại Australia

Trong lịch sử hai dân tộc, những mối quan hệ đầu tiên có lẽ được thiết lập thông qua những tù nhân chính trị tham gia vào cuộc nổi dậy tại vùng Thượng Canada (Ontario) và Hạ Canada (Quebec) năm 1837-1838. Những tù nhân này, tổng cộng 154 người đã bị kết tội và đày đến bờ biển Australia.

Những người Canada tham gia cuộc nổi dậy tại Thượng Canada được gửi đến vùng đất Van Diemen (Tasmania). Ở Hobart hiện nay vẫn còn hai công trình tưởng nhớ những người tù nhân này (tại Sandy Bay và Prince's Park). Còn những người kháng chiến tại Hạ Canada, vốn là những người nói tiếng Pháp, được xem là những người yêu nước. Họ chiến đấu chống lại chế độ thống trị tại thuộc địa. Tuy nhiên, khởi nghĩa vũ trang cũng đã thất bại và những tù nhân này được chuyển đến Sydney để trở thành những nhân công trong các trại thực dân. Các địa điểm như Canada Bay, Exile Bay và công viên Cabarita ở Concord, Sydney cho thấy sự có mặt của họ tại Australia.

Những mối quan hệ kể từ năm 1890

Lịch sử quan hệ "chính thức" của Canada và Australia bắt đầu từ năm 1895, thời điểm mà đại diện thương mại đầu tiên của Canada, John Short Larke, đến Sydney. Một năm sau đó, Larke đã cử một phái đoàn thương mại đến Australia. Phái đoàn này do Mackenzie Bowell, vốn là Thủ tướng của Canada dẫn đầu và đã đạt được khá nhiều thành công. Nhờ vào việc thiết lập dịch vụ vận tải đường biển (Canadian-Australian Steamship Line) và đường cáp mới xuyên Thái Bình dương, thương mại song phương đã tăng lên nhanh chóng trong vòng 10 năm sau đó. Tuy nhiên, sự tăng trưởng này cũng đã bị kìm hãm lại do chủ nghĩa bảo hộ thương mại của Australia và sự tăng trưởng nhanh chóng kim ngạch thương mại giữa Canada và Mỹ.

Trên bình diện chính trị, quan hệ ban đầu của hai nước bị chi phối do cùng phụ thuộc vào Đế chế Anh và những quan điểm khác biệt về trách nhiệm của các nước tự trị đối với an ninh của Đế chế. Bị cô lập trong Thái Bình Dương, Australia đưa ra những đề xuất liên kết phòng thủ trong Đế chế và một chính sách đối ngoại lôi kéo nước Anh vào liên minh phòng thủ. Về phần Canada, nước này từ chối tất cả các dự định có thể hạn chế tự chủ của mình. Tại Hội nghị thuộc địa 1907, Thủ tướng Australia Alfred Deakin và người đồng nhiệm Canada Sir Wilfrid Laurier đã bàn cãi kịch liệt về vấn đề này, mặc dù vậy không đưa ra được giải pháp nào. Tuy nhiên, khi Chiến tranh Thế giới thứ nhất nổ ra, Canada và Australia đã cùng là đồng minh của Đế chế Anh.

Giai đoạn đầu của cuộc chiến, hai nước đã để Anh kiểm soát về mặt chiến lược và chính sách. Tuy nhiên, khi những xung đột ngày càng đi xa và gây ra những tổn thất nặng nề hơn, các nước tự trị thuộc Liên hiệp Anh đã đòi hỏi có một tiếng nói lớn hơn. Tháng 4/1917, Thủ tướng Canada Sir Robert Borden và Thủ tướng Australia W.M. "Billy" Hughes đã trở thành thành viên của Hội đồng chiến tranh hoàng gia và tham gia chỉ đạo trực tiếp. Những nỗ lực của hai ông đã giúp các nước tự trị có được sự đại diện độc lập tại Hội nghị hòa bình Paris.

Giữa hai cuộc chiến tranh thế giới, khác biệt quan điểm của hai nước đối với cấu trúc và vai trò của Đế chế Anh ngày càng tăng. Thủ tướng Australia Stanley M. Bruce ủng hộ những đề xuất có lợi cho một chính sách đối ngoại và phòng thủ chung của đế chế được đưa ra trước Hội nghị hoàng gia 1923. Tuy nhiên, vị Thủ tướng thận trọng của Canada William Lyon Mackenzie King thì lại phản đối hoàn toàn đề xuất này. Trên bình diện thương mại, mối quan hệ với nước Anh và những ưu đãi thương mại của hoàng gia đã làm chia rẽ hai nước cũng như gây khó khăn cho việc ký kết những hiệp định thương mại năm 1925 và 1931. Mặc dù vậy, thương mại song phương cũng đã có sự mở rộng, đặc biệt xuất khẩu của Canada đến Australia đầu những năm 1930 đã tăng đến mức mà nước này phải mở một văn phòng đại diện thương mại thứ hai tại Melbourne vào năm 1936.

Chiến sự nổ ra vào năm 1939 một lần nữa đưa Canada và Australia trở thành đồng minh bên cạnh nước Anh, chống lại phát xít Đức. Hai nước đã thỏa thuận tiến hành hoạt động ngoại giao thông qua sự trao đổi những nhân viên cấp cao: Australia đã gửi William Glasgow đến Ottawa và Canada đưa Charles Burchell đến Canberra. Tại London, các đại diện của Canada và Australia đã giúp đỡ tổ chức chương trình huấn luyện hàng không của khối Thịnh vượng chung Anh, theo đó 9400 phi công Australia đã được luyện tập tại Canada trong chiến

tranh. Trong thời gian này, quan hệ song phương đã được tăng cường, đại diện chính thức của Canada và Australia đã cùng nhau làm việc để xây dựng trật tự quốc tế sau chiến tranh và tìm cách làm cho những cường quốc lớn phải lắng nghe tiếng nói của các cường quốc nhỏ và trung bình.

Kể từ 1945

Trong nỗ lực chung bảo vệ lợi ích của các cường quốc trung bình, Canada và Australia đã tham gia tích cực vào những đàm phán thành lập Liên Hiệp quốc ở San Francisco năm 1945. Tuy nhiên, khi Chiến tranh Lạnh bắt đầu, mỗi quốc gia đều tập trung vào vấn đề của riêng mình. Trong khi Australia lo lắng về sự đe dọa của Chủ nghĩa cộng sản tại Thái Bình dương thì Canada lại tham gia cùng Mỹ và Anh vào Tổ chức Hiệp ước Bắc Đại Tây dương (NATO). Hai nước đã cùng nhau làm việc dưới danh nghĩa Liên Hiệp quốc trong cuộc chiến tranh Triều Tiên. Mặc dù có những bất đồng giữa hai nước trong cách thức đương đầu với sự gia tăng của chủ nghĩa cộng sản đang lan tràn tại châu Á, hai nước vẫn có một mối quan hệ khá ổn định trong những năm 1950 nhờ vào nỗ lực của Bộ trưởng Ngoại giao Canada Lester B. Pearson và người đồng nhiệm Australia R.G. Casey. Mối quan hệ đối tác chặt chẽ giữa hai nhân vật này đã làm gia tăng rõ ràng những trao đổi song phương, trong khi sự liên hệ về mặt chính trị, văn hóa, buôn bán cũng phát triển xuyên Thái Bình dương. Năm 1955, Bộ trưởng Thương mại Canada C.D. Howe đã thực hiện chuyến viếng thăm Australia. Ba năm sau đó, John Diefenbaker đã trở thành Thủ tướng Canada đầu tiên đến Australia. Và không có gì đáng ngạc nhiên khi sự gắn gũi chính trị này đã kéo theo tăng trưởng gấp đôi về thương mại giữa những năm 1959 và 1962.

Trong những năm 1960, quan hệ Canada và Australia ngày càng tỏ ra xa cách. Ảnh hưởng của khối Thịnh vượng chung và cuộc chiến tranh Việt Nam đã

đóng góp một phần vào những khác biệt giữa hai bên. Australia, với chính sách hạn chế nhập cư, không chấp nhận việc Canada thông qua khối Thịnh vượng chung trừng phạt Nam Phi do chính sách Apartheid. Còn đối với Việt Nam, cam kết quân sự của Australia tại Việt Nam vấp phải sự phản đối từ phía Ottawa với chính sách của Mỹ tại châu Á. Những khác biệt này ngày càng gia tăng vào năm 1969, khi Thủ tướng Pierre Trudeau quyết định công nhận Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa.

Tuy nhiên sau đó, Trudeau hướng sự quan tâm thực sự của mình vào khu vực Thái Bình dương và ông đã đến thăm Australia, quốc gia vốn đang ngày càng có vai trò quan trọng trong khu vực, vào năm 1970. Năm 1972, Gough Whitlam trúng cử vào vị trí Thủ tướng Australia và hứa hẹn sự cải thiện đáng kể trong quan hệ song phương. Whitlam, vốn rất khâm phục Trudeau và những chính sách của ông, đã đến thăm chính thức Canada vào năm 1974. Quyết tâm của Trudeau theo đuổi một chính sách đối ngoại độc lập với Mỹ cũng làm cho Whitlam rất ấn tượng. Sau Whitlam, Thủ tướng được bầu vào năm 1975, Malcolm Fraser, cũng có cách tiếp cận khá gần gũi với người tiền nhiệm trong chính sách đối ngoại và ông này cũng có xu hướng tiếp nhận sự hợp tác lớn nhất với Canada với tư cách những cường quốc trung bình có chung quan điểm. Cuối những năm 1970 và đầu 1980, Canada và Australia chia sẻ rất nhiều điểm tương đồng với các vấn đề quốc tế như khủng hoảng ở Cambodia, Afghanistan, Nam Phi và Ba Lan.

Hợp tác chính trị được thể hiện bởi sự gia tăng đều đặn trao đổi thương mại

song phương và đầu tư cũng như bởi sự tăng cường quan hệ chính thức và phi chính thức giữa hai phía. Hiệp hội nghiên cứu Canada của Australia (Australian Association for Canadian Studies) đã được thành lập vào năm 1981 và nó cho thấy lợi ích quan trọng của nghiên cứu so sánh giữa hai quốc gia. Cũng trong giai đoạn này, Canada và Australia đã ký một loạt các hiệp định song phương trong rất nhiều lĩnh vực, trong đó có nghiên cứu năng lượng và phòng chống tội phạm, về luật pháp và dân bản địa. Trong những năm 1980, các hiệp định này đã dẫn đến một số chương trình trao đổi chính thức giữa các Bộ của hai nước vẫn tồn tại đến ngày nay. Sự tăng cường đối thoại song phương, cùng với số lượng lớn các chuyến viếng thăm chính thức ở cấp thấp hơn đã đưa đến việc thành lập tại Perth phái đoàn thứ 4 của Canada tại Australia (những phái đoàn khác nằm ở Canberra, Sydney và Melbourne).

Năm 1995 kỷ niệm 100 năm quan hệ Canada - Australia, hai quốc gia xa xôi về mặt địa lý nhưng có rất nhiều điểm tương đồng. Trong suốt thời gian đó, hai nước đã đứng cạnh nhau, hợp tác, tham gia vào những cuộc chiến tranh khủng khiếp của thế kỷ XX, đã cùng làm việc để xây dựng những thể chế đa phương như Khối thịnh vượng chung hay Liên Hiệp quốc. Bất chấp khoảng cách, trao đổi thương mại song phương vẫn không ngừng gia tăng. Và quan trọng hơn những trao đổi giữa người dân của hai dân tộc cũng tăng lên, đóng góp vào sự mở rộng của mối quan hệ Canada - Australia ■

*Nguyễn Khánh Vân - Tổng hợp
Viện Nghiên cứu Châu Mỹ*